

DOCUMENTELE ÎN CALITATE DE OBIECT AL CERCETĂRII CRIMINALISTICE

DOCUMENTS AS OBJECTS OF FORENSIC INVESTIGATION

DOI: 10.5281/zenodo.16443489

UDC: 343.98:003

Vitalie JITARIUC

Universitatea „Bogdan-Petriceicu Hașdeu” din Cahul
Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu”

al Academiei Române

E-mail: vjitariuc@gmail.com

ORCID: 0000-0002-9361-4460

Aliona CIOCANU

Universitatea de Stat din Moldova

Școala Doctorală „Științe juridice și economice”

E-mail: alenaciocanu@gmail.com

ORCID: 0009-0004-3541-5713

Rezumat: *Procesul penal poate fi reprezentat sub forma unei activități de descoperire, prezentare, apreciere și utilizare a unor documente, precum și de perfectare, întocmire a mai multor documente semnificative din punct de vedere juridic. Paradoxul, însă, constă în faptul că, în virtutea importanței, răspândirii și frecvenței de utilizare, acest concept face parte dintr-o categorie de noțiuni care sunt, evident, insuficient dezvoltate și cercetate, atât în teoria dreptului penal și procesual penal, cât și în teoria criminalisticii. Din această cauză, există o neconcordanță între opiniile privind conținutului și volumul acestui concept, se înregistrează diferențe textuale și conceptuale în definițiile sale, publicate în literatura de specialitate, care reflectă punctele de vedere ale diferitor autori. Cercetătorii criminaliști din mai multe state au acordat dintotdeauna o mare atenție studiului diferitelor tipuri de documente care sunt aplicate în cadrul procesului penal, precum și dezvoltării recomandărilor pentru descoperirea, fixarea, examinarea, ridicarea și cercetarea lor în cadrul expertizelor judiciare și, respectiv, folosirea acestora în cadrul probatoriului. Cu toate acestea, eficiența cercetărilor științifice din domeniu și implementarea rezultatelor obținute în practică ar putea fi mai mare dacă ne-am baza pe o cunoaștere mai cuprinzătoare a documentelor și obiectelor asociate acestora, pe dispozițiile, principiile și abordările care sunt importante pentru toate cazurile de colectare, apreciere și utilizare a documentarelor în activitatea de cercetare și descoperire a faptelor infracționale.*

Cuvinte-cheie: *documente, acte scrise, criminalistică, ridicare, examinare, expertiză, probă, mijloc de probă, acțiune de urmărire penală, corp delict, sistem informațional, informații probatorii, semnificație juridică, condiții de fond, condiții de formă.*

Abstract: *The criminal process can be represented as an activity of discovering, presenting, assessing, and using documents, as well as the drafting and preparation of several documents that are legally significant. The paradox, however, lies in the fact that, due to its importance, prevalence, and frequency of use, this concept belongs to a category of notions that are evidently underdeveloped and insufficiently researched, both in criminal law and procedural law theory, as well as in criminology theory. As a result, there is a discrepancy between opinions regarding the content and scope of this concept, with textual and conceptual differences in its definitions published in the specialized literature, reflecting the viewpoints of various authors. Criminological researchers from several countries have always paid great attention to studying the different types of documents used in the criminal process, as well as to the development of recommendations for discovering, recording, examining, seizing, and investigating them in judicial expertise, and, respectively, using them in the evidentiary process. However, the effectiveness of scientific research in this field and the implementation of the obtained results in practice could be higher if we relied on a more comprehensive knowledge of documents and the objects associated with them, on the provisions, principles, and approaches that are important for all cases of collecting, assessing, and using documentary evidence in the investigation and discovery of criminal facts.*

Keywords: *documents, written acts, criminology, seizure, examination, expertise, evidence, means of evidence, criminal prosecution action, corpus delicti, information system, evidentiary information, legal significance, substantive conditions, formal conditions.*

Introducere

Actele scrise sau, în terminologia legislației în vigoare, documentele, cunoscute și aplicate din vremuri străvechi ca mijloace ce menținere a relațiilor de interes reciproc, pe parcursul timpului au pătruns în cele mai diverse domenii ale activității umane. În prezent, ele au o deosebită importanță, deoarece servesc la fixarea și atestarea celor mai diverse fenomene și evenimente și relații cu caracter juridic (Doraș, 2011, p. 230).

Documentele prezintă un element foarte important al sistemului informațional în orice societate. Diverse tipuri de informații se materializează prin multitudinea de documente scrise de mână, imprimate, prezentate în formă-schiță, desen, înregistrate video etc. Ele servesc la fixarea apariției, modificării sau stingerii raporturilor juridice de tot felul. Documentele au o importanță deosebită în procesul penal, civil, contravențional, deoarece servesc la soluționarea diverselor probleme ce vizează obiectul probatorului. Aceasta se datorează frecvenței cu care ele se utilizează la săvârșirea infracțiunilor precum și potențialului informativ al acestora (Gheorghită, 2017, p. 253).

Despre documente se vorbește mult, în privința documentelor se poartă discuții și au loc dezbateri controversate. Ele sunt utilizate, solicitate, ridicate, examinate, prezentate pentru vizualizare, supuse cercetărilor judiciare și examinate în cadrul expertizelor. Documentele sunt folosite în soluționarea

problemelor juridice și criminalistice. Cu ajutorul lor sunt descoperite infracțiunile, se dovedește vinovăția și sunt reabilitați cei care au fost condamnați neîntemeiat. Acest cuvânt apare frecvent în lucrările juriștilor și criminaliștilor, este folosit în textele normelor de drept care reglementează efectuarea acțiunilor de urmărire penală, dispunerea și efectuarea expertizelor judiciare. Documentele sunt studiate în instituțiile de învățământ cu profil juridic și la cursurile de formare continuă a angajaților care activează în domeniul dreptului.

Conceptul de „*document*” (din latină „*documentum*” - mărturie), precum și derivatele sale „*documentație*”, „*circulație a documentelor*”, „*documentare*”, au jucat și continuă să joace un rol important în aparatul conceptual și terminologic al cercetătorilor și practicienilor din domeniul dreptului, indiferent de specializarea lor. Acest cuvânt a intrat ferm în vocabularul ofițerilor de urmărire penală, ofițerilor de investigații, procurorilor, judecătorilor, experților judiciari și al tuturor celor care sunt profesional implicați în combaterea criminalității și în examinarea și soluționarea cauzelor penale.

Importanța și rolul deosebit al documentelor în diferite domenii ale administrației statului, în viața publică și privată, fac ca acestea să fie apărare prin mijloace de drept (Popa, 2008, p.276).

Actualmente, este evident că apariția a noi documente, inclusiv de natură electronica, necesită și reevaluarea viziunilor statornice de-a lungul timpului, implementarea de noi modalități, mijloace și procedee de examinare a actelor de către organele de urmărire penală (Costea, 2023, pp.4-5).

Metodologia cercetării

Baza metodologică a cercetării este formată din dispozițiile dialecticii materialiste referitoare la cunoașterea realității obiective, cu privire la căile, mijloacele și metodele cunoașterii științifice. În cadrul cercetării, pentru colectarea, prelucrarea, analiza, aprecierea și interpretarea materialului expus, au fost utilizate metode de observare, de sistematizare, de analiză istorică, cea comparativ-juridică, precum și abordarea sistemico-structurală, modelarea și alte metode ale cercetărilor juridice și criminalistice moderne. De asemenea, au fost utilizate diverse surse juridice, un spectru diversificat de literatură de specialitate și de referință în domeniul criminalisticii, semnate de asemenea autori ca M. Gheorghită, S. Doraș, I. Dolea, S. Alămoreanu, Gh Popa, N. Gament, A. Vasiliev, A. Vinberg, R. Belkin, N. Iablov, N. Ișenco, V. Obraztsov, S. Andreev și alții.

Rezultate și discuții

Documentele sunt mijloace separate de probă care se deosebesc atât de procesele-verbale ale acțiunilor de urmărire penală și judecătorești, cât și de corpurile delictive. Documentele conțin date care pot fi recunoscute ca probe derivate. Documentele sunt recunoscute ca mijloc de probă dacă sunt respectate

cerințele de admisibilitate, relevanță, concludență și utilitate a acestora. Documentele pot fi ridicate în cadrul efectuării unor acțiuni procesuale (spre exemplu, documente contabile ș.a. (sau pot fi prezentate la cererea organului de urmărire penală sau a instanței. În calitate de documente pot fi recunoscute și actele întocmite în urma unor controale, cum ar fi acte de revizie, rapoarte etc. (Dolea et.al., 2005, p. 323).

Juriștii și criminaliștii care au abordat problema documentelor în procesul penal, în majoritatea cazurilor, și-au construit definițiile având în vedere doar documentele și actele scrise care atestă fapte cu semnificație juridică (Власов, 1961, p. 11).

Tot în acest sens, dar mai detaliat, s-a exprimat și autorul A. N. Vasiliev, afirmând că: „Obiecte ale cercetării criminalistice pot fi documentele destinate pentru înregistrarea valorilor materiale (facturi, chitanțe, liste, recipise etc.), adeverințele care confirmă identitatea (pașapoarte, permise, legitimații etc.) și diferite fapte juridice, precum și corespondența privată ș.a. O particularitate a documentului ca mijloc de probă este faptul că informațiile conținute în el sunt exprimate prin semne: litere manuscrise sau tipărite, cifre, simboluri. Dacă informațiile conținute într-un document sunt exprimate nu doar prin semne, ci și prin alte semne materiale, de exemplu, semne de corectură, modificare, semne ale autorului manuscrisului etc., documentul este în același timp și corp delict” (Васильев, 1971, p. 179).

Aceeași concepție a fost susținută și de alți cercetători, atât de cei care au încercat să dezvolte o definiție universală a documentului, cât și de cei care au pornit de la necesitatea aplicării unui abordări sectoriale față de acesta.

În unul dintre manualele de criminalistică, autorii au formulat următoarele considerații în legătură cu acest subiect: „În dreptul penal, documentele sunt recunoscute ca fiind acte emise de instituțiile de stat și organizațiile publice și private, precum adeverințele, pașapoartele, diplomele și alte acte scrise cu semnificație juridică, adică cele care oferă drepturi sau scutesc de obligații. În schimb, în criminalistică, prin documente se înțeleg orice acte scrise care conțin informații probatorii, inclusiv documente private (scrisori, bilete, agende etc.). Ele pot fi întocmite de mână, tipografic sau prin alte metode, folosind semne scrise și alte reprezentări grafice efectuate cu creionul, cerneală, tuș sau orice alt material. În calitate de material pentru întocmirea unui document pot fi utilizate hârtie, carton, lemn, sticlă și alte obiecte” (Крылов, 1976, p. 202).

În anii 50 ai secolului trecut, doar câțiva cercetători abordau documentul din perspective mai largi. De exemplu, V. D. Arseniev sublinia că documentul, în general, este „un obiect al lumii materiale care fixează un anumit fapt în mod artificial” (Арсеньев, 1955, p. 140-142). Alți autori vorbeau despre necesitatea extinderii surselor mijloacele de probă, prin includerea în ele a documentelor foto și altor tipuri de documente (Винберг, 1955, p. 49).

Deci, în primele etape, tendința predominantă era de a considera ca documente doar actele scrise. Ulterior, această tendință a început să scadă. Cu toate acestea, ar fi o exagerare evidentă să afirmăm că „sindromul documentului scris” a dispărut în trecut și că în mințile juriștilor și criminaliștilor s-a impus cu fermitate ideea de a privi documentul într-un context mai larg. Unii juriști încă mai consideră că documentele sunt „orice acte scrise prin care se certifică fapte cu semnificație juridică” (Papor, 1996, p. 445).

Este caracteristic faptul că în această definiție nu se vorbește despre toate actele scrise, ci doar despre acelea care certifică fapte cu semnificație juridică. Între timp, statutul de document nu îl au doar actele scrise de tipul celor care certifică fapte, ci și cele care îndeplinesc alte funcții. Astfel, în articolul 157 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (CPP al RM, art. 157) („Documentele”) se afirmă că *„Constituie mijloc material de probă în orice formă (scrisă, audio, video, electronica etc.) care provin de la persoane oficiale fizice sau juridice dacă în ele sunt expuse ori adevărate circumstanțe care au importanță pentru cauză”*.

Conceptul percepției documentului doar în calitate de purtător de informație scrisă a fost reflectat și în alte lucrări de specialitate. Totodată, devine tot mai puternic argumentul acelor cercetători care abordează problema vizată din perspective mai largi, incluzând în categoria documentelor nu doar actele scrise, ci și alte suporturi materiale de informație. Ei definesc documentul ca „...un suport material corespunzător care conține anumite informații, destinat pentru atestarea unui fapt sau eveniment cu semnificație juridică (informația existentă sub forma unei înregistrări informatice sau într-o altă formă materială care poate fi percepută)” (Андреев, 2001, p. 50).

O interpretare similară, destul de largă, a aceleași noțiuni este susținută și de alți autori. Aceasta, de exemplu, este exprimată în definiția documentului în calitate „...reflectare materială a informațiilor unei persoane despre anumite fapte cu semnificație juridică” (Белкин, 1999, p. 282).

În opinia noastră, o deficiență a tuturor acestor definiții constă în faptul că autorii vizați reduc informațiile reflectate în document doar la un anumit sistem de date. În realitate, semnificația informațională este atribuită și altor forme de fixare, cum ar fi imaginea naturală pe o placă sensibilă, pe materialul pentru înregistrarea sunetelor, precum și reprezentarea imagistică și artistică a obiectelor lumii reale (oameni, obiecte, evenimente, etc.), folosite de producătorii de foto-documente, a producției video-audio, cinematografice sau de creatorii de opere de artă vizuală (documente vizuale).

Pe lângă documentele care înregistrează un singur tip de informație (de exemplu, doar materialul textual sau doar o imagine a unei persoane, obiecte etc.), în procesul penal sunt cercetate și documente care sunt purtători de informații complexe (de exemplu, conținând informații vizuale și sonore). În

acest grup de obiecte intră înregistrările video ale unor scene, episoade sau fragmente ale evenimentelor legate, într-un fel sau altul, de infracțiunile cercetate. Ele pot include rezultatele filmării video ascunse, realizate în timpul măsurilor speciale de investigații (de exemplu, înregistrări ale unor scene de conflicte criminale, reținerea infractorilor în flagrant), precum și înregistrări realizate pe dispozitive video staționare, instalate pentru supravegherea vizuală și auditivă a diverselor locații (în birouri comerciale, bănci etc.) (Tudoran, 2012, p. 161-188). După verificarea corespunzătoare pe baza procesuală, înregistrările video ale unor evenimente din activitatea criminală, pre-criminală sau post-criminală, realizate de infractori sau complicii acestora pentru „amintire”, în scopuri de șantaj sau alte utilizări, au o valoare probatorie specială.

În lumina celor expuse, trebuie să recunoaștem ca fiind corect punctul de vedere al acelor autori care, la formularea definiției documentului, iau în considerare diverse forme de fixare a informației nu doar pe hârtie, ci și pe orice purtător material adecvat (metal, țesătură etc.). Un exemplu în acest sens este definiția potrivit căreia documentul este „...orice obiect al lumii materiale pe care, prin semne convenționale (litere, cifre etc.), este fixată o anumită idee sau există o imagine a unui obiect” (Лупинская, 1997, p. 197).

Or, nu ar fi inutil de menționat că tendința de schimbare a viziunilor asupra conceptului de document și procesul de formare a unei noi concepții a acestuia în rândul criminaliștilor își are rădăcinile încă în prima jumătate a anilor '80 ai secolului XX. Acest proces nu se desfășoară fără dificultăți. Se face simțită inerția, reticenta de a renunța la lucrările vechi, la stereotipurile din gândire și acțiuni, precum și obișnuința de a declara necesitatea schimbărilor, dar de a trăi ca înainte, fără a modifica, în esență, nimic.

La începutul secolului XXI, criminaliștii care dezvoltă problema documentului și diversele aspecte ale documentologiei pot fi împărțiți în trei grupuri:

Primul grup este reprezentat de susținătorii viziunii tradiționale asupra documentului. Poziția lor nu s-a schimbat în niciun fel în timp. Pentru ei, la fel ca înainte, documentul este doar un act scris (Яблоков, 2000, p. 368). *De jure*, recunoscând noile concepții despre document, în realitate, au rămas la fel de tradiționaliști ca și colegii lor despre care am vorbit mai sus (Герасимов et. al., 2000, p. 161; Агафонов et. al., 2000, pp. 42-43).

Acest lucru nu se poate spune despre cercetătorii care, conform tipologiei noastre, fac parte din a doua grupă de oameni de știință. Noutățile din lumea dreptului și criminalisticii nu i-au ocolit. Ei au răspuns schimbărilor din mediul științifico-normativ, însă au reacționat într-un mod destul de original.

Pentru a treia grupă de cercetători sunt caracteristice nu doar atașamentul față de conceptul de interpretare a noțiunii de „document” în sens larg, ci și pașii practici reali făcuți în domeniul implementării acestei concepții. Ei au pus bazele

pentru abordarea întrebării privind schimbarea paradigmei criminalistice a documentului, ca obiect al criminalisticii și al practicii de cercetare-constatare în procesul penal, fiind expusă o definiție clară, bazată pe generalizarea practicii judiciare, pe studiul celor mai noi realizări în domeniul dreptului, legislației și criminalisticii, care analizează conceptul de document în criminalistică și examinează pe larg conținutul său informativ. Rezultatul acestei cercetări a fost concepția structurii prezentării și studierii materialului care se referă la documentologia criminalistică.

Cercetătorul A. A. Toporkov subliniază că „în criminalistică, documentul este utilizat într-un sens larg ca material textual sau grafic, realizat prin orice metodă: scris de mână, tipărit tipografic, desenat, trasat sau gravat, materializat pe anumite suporturi de informații probatorii etc.” (Ищенко, 2000, p. 236). Conform ideii fundamentale, această definiție este una corectă. Totuși, ea prezintă și anumite deficiențe stilistice și logice, precum și rămășițe ale trecutului, care provin din viziunea tradițională asupra documentului ca suport al informației scrise („material textual sau grafic”). Definiția respectivă ar trebui să descrie trăsăturile esențiale ale documentului, contribuind la stabilirea caracteristicilor acestuia și la diferențierea documentului de alte obiecte, inclusiv de alte suporturi materiale purtătoare de informație. În loc de aceasta, sunt prezentate doar metodele de întocmire a documentului și sunt enumerate unele tipuri de documente.

Profesorul M. Gheorghită susține că „Noțiunii de document, sub aspect criminalistic, i se atribuie o semnificație mult mai amplă decât cea a „actelor scrise ce atestă fapte juridice”. Termenul *document* în sensul său larg, cuprinde diverse obiecte materiale confecționate și destinate fixării și păstrării în timp și spațiu a ideilor, gândirii și acțiunilor umane”. În opinia lui, „categoria de *document* se aplică asupra diverselor acte ce reprezintă date, informații exprimate prin scriere într-un suport material (hârtie, carton, pânză, lemn etc.), precum și fotografiile, filmul, înregistrarea audio, videofonogramele etc.) (Gheorghită, 2017, pp. 253-254).

Într-o altă opinie, documentul, sub aspect criminalistic, reprezintă „orice suport material pe care în orice formă este special fixată informația importantă pentru investigarea infracțiunilor. Acestea pot fi texte, audio-înregistrări, imagini pe diferiți purtători sau combinația lor. Valoare juridică documentului manuscris îi este imprimată de rechizitele lui (blanchetă, impresiune de ștampilă, semnătură) (Costea, 2023, p. 27).

Autorii Gh. Popa și N. Gamenț sunt de părerea că noțiunea de „*document*” este mai largă decât cea de „*act*” sau „*înscriș*”, ea acoperind toată gama materialelor care pot face obiectul examinărilor criminalistice, acte care atestă identitatea, calitatea sau profesia, proprietatea asupra unor bunuri, proveniența unor valori etc. (Popa et. al., 2014, p. 264).

Condițiile de valabilitate ale unui document sunt atât condiții de fond – privind emitentul, abilitarea acestuia de a emite, atesta ori modifica un document, calitățile, stările etc., ce sunt dovedite, incluse, atestate prin actul ca atare, cât și condiții de formă: 1) Documentul să corespundă cerințelor de integritate, constând în îndeplinirea condițiilor de calitate a materialului suport, prezența nealterată a elementelor de securitate cerute a exista în raport cu natura și importanța documentului respectiv; 2) Datele inserate să se bucure de autenticitate – corespondența persoanei și situației arătate; 3) Corespondența cu cerințele de validitate și garanție – perioada de valabilitate, protecția, prezența sigiliilor de certificare etc.; Să fie relativ rezistente la o uzură normală, fiind în același timp ușor verificabile (Alămoreanu, 2021, p. 182; Rusu et.al., 2023, p. 598).

În opinia noastră, formularea unei definiții optime a noțiunii analizate este puțin probabilă fără a se baza, cel puțin, pe câteva aspecte importante.

Primul. La elaborarea unei definiții criminalistice a noțiunii de „document” nu se poate ignora modul în care această noțiune este tratată la nivelul normativ interramural.

Al doilea aspect presupune necesitatea dezvoltării și luării în considerare a unor criterii clare, care să permită delimitarea documentelor de alte suporturi materiale de informații care se aplică în cadrul procesului penal. La aceste criterii pot fi catalogate următoarele: 1. În toate cazurile, documentul reprezintă un produs al activității umane, o creație a intelectului, mâinilor, cunoștințelor și abilităților autorului-executor; 2. Această activitate este direcționată spre redarea (înregistrarea, fixarea) unui fragment, unui element sau unui grup de elemente ale lumii înconjurătoare sau a unor informații despre ceva (despre cineva), iar adesea, se referă la ele chiar și într-un mod complex; 3. Documentul se confecționează prin diferite metode, pe baza aplicării unor cunoștințe specializate în domeniile corespunzătoare ale științei, tehnicii, tehnologiei etc., cu aplicarea abilităților, competențelor și a mijloacelor tehnice; 4. Fixarea informației are loc pe un material special fabricat, selectat și adaptat pentru acest scop (Образцов, 1997, pp. 155-156).

Aceste patru criterii trebuie completate cu un alt criteriu important, care derivă dintr-o trăsătură fundamentală a oricărei activități conștiente umane, și anume scopul pentru care se realizează activitatea subiectului. Rezultatele studiului acestui aspect al problemei au condus la următoarea formulare: o caracteristică a documentului este și aceea că fixarea informației reflectate în el are loc în scopul păstrării, studierii, transiterii și utilizării acesteia în activitatea cognitivă și de transformare negativă sau pozitivă a omului, inclusiv în activitatea criminală. Doar prezența acestor cinci criterii (trăsături) ne permite să considerăm suportul material de informații ca fiind un document și să îl delimităm de alte suporturi materiale de informații cu semnificație juridică (Андреев et. al., 2000, pp. 79-82).

În această privință, trebuie subliniat în mod deosebit semnificația unui astfel de atribut al documentului, precum fixarea conștiinței, intenționată și deliberată a informației, ceea ce face diferență între document și alte suporturi materiale de informații, care sunt, de asemenea, obiecte de căutare și cunoaștere în cadrul procesului penal (urme-obiecte, urme-substanțe, urme de mâini, de picior etc.), ce apar în urma legii obiective a reflecției și de cele mai frecvente ori, contrar voinței și dorinței subiectelor activităților criminale sau ale altor activități comportamentale, în particular, ca urmare a interacțiunii și contactului cu diferite obiecte din mediul înconjurător.

Studiind problema din aceste perspective, V. A. Obraztov a definit cândva documentul ca „un suport material pe care este fixate, în mod special, informația ce are semnificație pentru procesul penal” (Образцов, 1999, pp. 183-184).

Or, în ciuda unor imperfecțiuni, aceasta este cea mai reușită dintre toate definițiile propuse în criminalistică pentru conceptul de „document”. Pe lângă faptul că ea a fost elaborată ținând cont de necesitățile criminalisticii teoretice și aplicative, aceasta mai respectă și prevederile principiului universalismului conceptului la nivel categorial (se aplică tuturor tipurilor de documente semnificative pentru criminalistică), fiind, de asemenea, în concordanță cu ideile fundamentale care stau la baza definițiilor normative ale documentului (Андреев, 2001, pp. 59-60).

Al treilea aspect este legat de necesitatea de a lua în considerare anumite diferențe în abordările față de aceleași obiecte și concepte între drept și criminalistică. Obiectivul asigurării coerenței într-un cadru sectorial a oricărui concept interdisciplinar derivă din faptul că „fiecare concept științific există în limbajul științei nu izolat, de sine stătător, ci doar într-un sistemul de concepte legate de același obiect de studiu, și doar în acest sistem își dobândește sensul și semnificația corespunzătoare” (Блауберг et. al., 1969, pp. 30-31).

Din punct de vedere juridico-penal, documentul prezintă interes, în principal, atunci când este folosit ca obiect al unui atac criminal, precum și ca element al laturii obiective a infracțiunii. Datorită specificității legii penale, atenția este concentrată doar asupra anumitor grupuri și tipuri de documente.

Astfel, de exemplu, în art. 244 Cod penal al Republicii Moldova (CP al RM) se vorbește despre evaziunea fiscală a întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor fie prin includerea în documentele contabile, fiscale sau financiare a unor date denaturate privind veniturile sau cheltuielile; art. 145 Cod penal al Republicii Moldova incriminează pierderea documentelor ce conțin secret de stat; art. 359 din Codul penal al Republicii Moldova stabilește răspunderea și pedeapsa penală pentru cumpărarea sau vânzarea documentelor oficiale. De asemenea, sunt sancționate acțiunile ilegale în raport cu documentele și în art. 369, 361 Cod penal al Republicii Moldova precum și în alte articole din acest Cod.

De asemenea, în literatura de specialitate se face, pe bună dreptate, distincție între mijlocul comiterii infracțiunii și obiectul material al infracțiunii. Un document oficial folosit în cazul infracțiunii de escrocherie reprezintă mijlocul comiterii faptei, iar în cazul infracțiunii de fals în acte publice, documentul oficial constituie obiectul material al infracțiunii (Botnaru et. al., 2005, p. 172).

Or, în cazul în care există informații despre comiterea unei infracțiuni în privința anumitor documente indicate în Codul penal sau despre o infracțiune legată de utilizarea ilegală a unui document sau de careva fapte ilegale săvârșite cu folosirea unor documente, aceste circumstanțe se regăsesc în obiectul probatoriului și trebuie luate în considerare la calificarea faptei, la stabilirea pedepsei și la soluționarea altor probleme de ordin juridic.

Creând mecanismul juridic de implementare a normelor dreptului penal, consacrat în Codul de procedură penală, legiuitorul, și în acest caz, destul de frecvent și nu fără necesitate, operează cu conceptul de „document”. Mai mult, în funcție de relațiile și situațiile la care se referă acest concept, el este utilizat fie într-un sens extrem de larg, din punct de vedere juridic, fie cu o semnificație relativ restrânsă.

În textele articolelor din legea procesual-penală se întâlnesc mențiuni referitoare la documentele de folosite în cadrul urmăririi penale și în procesul examinării cauzelor penale în instanța de fond, se vorbește despre procesele-verbale ale acțiunilor de urmărire penală (art. 260-261 Cod de procedură penală al Republicii Moldova), procesul-verbal al ședinței de judecată (art. 336 Cod de procedură penală al Republicii Moldova) precum și despre documentele care sunt mijloace materiale de probă (art. 157 Cod de procedură penală al Republicii Moldova) și documentele corpuri-delicte (art. 158 Cod de procedură penală al Republicii Moldova) (CPP al RM). În alte cazuri, atenția este concentrată pe documentele care au semnificație pentru cauza penală și care pot fi relevante pentru ea, precum și pe documentele anexate la dosarul penal și cele prezentate în ședința de judecată.

Este important de menționat că Codul de procedură penală tratează documentele atât în cadrul circumstanțelor care urmează a fi dovedite în procesul penal (art. 96 Cod de procedură penală al Republicii Moldova), cât și ca mijloc de probă. Din analiza textelor legii procesual-penale, reiese că documentele pot fi utilizate nu doar ca mijloace materiale de probă, ci și în calitate de corpuri delict. Un document poate fi considerat corp delict dacă: 1. Este un mijloc prin care a fost comisă infracțiunea; 2. Poartă asupra sa urme ale infracțiunii (urme ale utilizării uneltelor infracțiunii, urme ale deplasării infractorului, prezența acestuia la locul faptei etc.); 3. A fost obiectul unui atentat criminal, atunci când acțiunile infractorului au vizat schimbarea stării, calității, cantității, posesorului etc.; 4. Reprezintă un rezultat material - direct sau indirect - al acțiunilor

infracționale (de exemplu, în cazul falsificării unui document) (Кукарникова, 2001, p. 160).

Abordările analizate au nu doar semnificație juridică, ci și criminalistică. Ele creează baza metodologică pentru cercetările corespunzătoare de natură teoretico-aplicativă și sunt luate în considerare în practică la dezvoltarea problemei obiectului probatoriului și a mijloacelor de probă. În același timp, problema documentelor în procesul penal, dacă este abordată din perspectivele logicii, gnoseologiei și tehnologiei procesului de cunoaștere, ceea ce este caracteristic pentru criminalistică, este tratată într-un context mai larg comparativ cu abordările juridice ale acestuia.

Procesul de cunoaștere în cadrul activității procesual-penale, așa cum arată practica și rezultatele cercetărilor criminalistice, nu se desfășoară doar în cadrul probării procesuale în cadrul unui dosar penal și nu se rezumă doar la manipularea informațiilor probatorii, la stabilirea circumstanțelor cauzelor penale pe baza probelor adunate. Un rol important în asigurarea scopurilor probatoriului îl au așa-numitele „*fapte intermediare*”, a căror stabilire deschide calea pentru materializarea circumstanțelor care intră în obiectul probatoriului. Aceste fapte, care adesea nu prezintă interes din punct de vedere juridic, joacă un rol esențial în identificarea și descoperirea infracțiunilor, stabilirea și sancționarea vinovaților, oferind cheia pentru înțelegerea „secretului” faptei comise, a mecanismelor motivaționale și a trăsăturilor comportamentului infracțional.

Este important și altceva. Mecanismul de cunoaștere în procesul penal își are rădăcinile în etapa de începere a urmăririi penale. Primul său pas este făcut imediat după primirea informațiilor inițiale care semnalează o faptă infracțională. Or, chiar și după luarea deciziei de a începe urmărirea penală, inițierea și parcursul procesului de cunoaștere probatorie procesual-penală nu doar că nu exclude, ci dimpotrivă, presupune necesitatea desfășurării unor proceduri de cunoaștere non-procesuală în cadrul activității operativ-investigative, în cadrul acțiunilor și măsurilor organizatorico-preparatorii realizate de reprezentanții organelor de urmărire penală, care contribuie la optimizarea procesului de colectare și utilizare a informațiilor probatorii, la desfășurarea eficientă a urmăririi penale și la soluționarea altor sarcini specifice procesului penal (Андреев, 2001, pp. 62-63).

Putem aduce nenumărate exemple care demonstrează convingător că succesul în cadrul probatoriului procesual-penal este imposibil fără stăpânirea și utilizarea abilă a informației orientative, care, deși nu poate juca rolul unui mijloc procesual de probă, este extrem de importantă pentru organizarea eficientă a urmăririi penale, pentru elaborarea unor versiuni coerente, stabilirea direcțiilor cheie de lucru în cauza penală și alegerea celor mai bune procedee tactice pentru efectuarea acțiunilor de urmărire penală.

Informația orientativă poate proveni din diferite surse și poate ajunge la dispoziția subiecților care investighează faptele infracționale prin diverse canale, inclusiv prin intermediul documentelor (documente arhivistice, știri din mass-media, rapoarte ale agenților informatori, rapoarte ale angajaților organelor de drept, mesaje telefonice, scrisori înregistrate etc.). Documentele pot figura în calitate de obiecte de căutare, fixare, ridicare, de cercetare preliminară (pre-expertiză) și în cadrul expertizelor judiciare. Informațiile conținute în aceste documente sunt analizate, apreciate, verificate și utilizate pentru soluționarea unor sarcini de management și organizare tactică, ale căror rezultate creează premisele pentru identificarea, prevenirea, cercetarea și descoperirea infracțiunilor.

Și aici nu este vorba doar despre documente oficiale și așa-numitele documente private cu o sursă cunoscută a provenienței lor, ci și despre alte suporturi de informație scrisă și de alt tip, a căror sursă rămâne necunoscută pentru o perioadă de timp, precum și despre documente care nu conțin alte date de identificare (de exemplu, scrisori fără dată, fără indicarea destinatarului sau a sursei de proveniență).

La categoria acestui tip de documente sunt catalogate corespondența interceptată dintre persoanele condamnate sau între persoanele aflate în arest preventiv care țin legătura cu complicii lor aflați în libertate, notițele provizorii referitoare la mișcarea bunurilor materiale, operațiunile financiare, agendele cu numerele de telefon ale persoanelor de interes pentru organele de urmărire penală, plângerile anonime adresate autorităților statale și organelor de drept, convorbirile telefonice înregistrate și alte suporturi de informație oficială și neoficială.

Este important de menționat că un document relevant pentru caz poate fi și un suport al informațiilor ascunse, camuflate, invizibile sau criptate (de exemplu, textul scris între rândurile unui ziar cu cerneală invizibilă pentru ochiul liber, textul acoperit cu un colorant, mesajul înregistrat transmis prin alfabetul Morse, materialele interceptării radio și altele) (Андреев, 2001, pp. 64-65).

În afară de conținutul propriu-zis, în textul documentelor se materializează elementele caracteristice ale deprinderilor de a scrie, în baza cărora se realizează identificarea scriitorului și a mijloacelor utilizate la întocmirea documentelor în litigiu (Doraș, 2011, p. 232).

Concluzii

Cercul documentelor în interpretarea criminalistică a conceptului de „document” este mult mai larg decât cel presupus prin abordarea juridică a acestui obiect. Pentru criminalistică, un document este orice suport material care conține informații fixate în mod special, incluzând și acele obiecte care, din punct de vedere juridic, ar putea fi considerate ne semnificative (de exemplu, o bucată

de hârtie cu notițe, o fotografie, un film video amator, biletul de tramvai, tren, autocar, găsit în buzunarul unui bănuț etc.). Este important doar ca acest suport să aibă legătură cu circumstanțele investigate și să conțină informații utile pentru cauza penală. Având în vedere cele expuse, documentul, din punct de vedere criminalistic, poate fi definit ca un suport material pe care sunt fixate, prin litere, simboluri sau alte mijloace de comunicare, informații cu semnificație pentru cercetarea și descoperirea infracțiunilor. Această definiție este extrem de generală, caracterizând documentele la nivel de categorie. Concretizarea ei poate fi realizată ținându-se cont de specificitatea anumitor grupuri, tipuri și categorii de documente, care sunt distinse în cadrul clasificării lor în baza diferitor temeuri.

În opinia noastră, formularea unei definiții optime a noțiunii analizate este puțin probabilă fără a se baza, cel puțin, pe câteva aspecte importante. *Primul*. La elaborarea unei definiții criminalistice a noțiunii de „document” nu se poate ignora modul în care această noțiune este tratată la nivelul normativ interramural.

Al doilea aspect presupune necesitatea dezvoltării și luării în considerare a unor criterii clare, care să permită delimitarea documentelor de alte suporturi materiale de informații care se aplică în cadrul procesului penal. La aceste criterii pot fi catalogate următoarele: 1. În toate cazurile, documentul reprezintă un produs al activității umane, o creație a intelectului, mâinilor, cunoștințelor și abilităților autorului-executor; 2. Această activitate este direcționată spre redarea (înregistrarea, fixarea) unui fragment, unui element sau unui grup de elemente ale lumii înconjurătoare sau a unor informații despre ceva (despre cineva), iar adesea, se referă la ele chiar și într-un mod complex; 3. Documentul se confecționează prin diferite metode, pe baza aplicării unor cunoștințe specializate în domeniile corespunzătoare ale științei, tehnicii, tehnologiei etc., cu aplicarea abilităților, competențelor și a mijloacelor tehnice; 4. Fixarea informației are loc pe un material special fabricat, selectat și adaptat pentru acest scop.

O caracteristică a documentului este și aceea că fixarea informației reflectate în el are loc în scopul păstrării, studierii, transmiterii și utilizării acesteia în activitatea cognitivă și de transformatoare negativă sau pozitivă a omului, inclusiv în activitatea criminală.

Ultimul aspect este legat de necesitatea de a lua în considerare anumite diferențe în abordările față de aceleași obiecte și concepte între drept și criminalistică. Obiectivul asigurării coerenței într-un cadru sectorial a oricărui concept interdisciplinar derivă din faptul că fiecare concept științific există în limbajul științei nu izolat, de sine stătător, ci doar într-un sistemul de concepte legate de același obiect de studiu, și doar în acest sistem își dobândește sensul și semnificația corespunzătoare.

Referințe bibliografice:

1. Alămoreanu S. Falsul în acte. Aspecte clasice și moderne în cercetarea sa criminalistică. Ed. Pro Universitaria. București, 2021.
2. Botnaru S., Șavga A., Grosu Vl., Grama M. Drept penal. Partea generală. Volumul I. Ed. Cartier Juridic. Chișinău, 2005.
3. Codul penal al Republicii Moldova: Legea Republicii Moldova nr. 985-XV din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129. În vigoare din 12 iunie 2003.
4. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Legea Republicii Moldova nr.122-XV din 14 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.104-110, 2003. În vigoare din 12 iunie 2003.
5. Costea M. Rolul expertizei criminalistice a scrisului în investigarea infracțiunilor. Rezumatul tezei de doctor în drept. Chișinău, 2023.
6. Dolea I., Roman D., Sedlețchi Iu., Vizdoagă T. ș.a. Drept procesual penal. Ed. Cartier Juridic. Chișinău, 2005.
7. Doraș S. Criminalistica. Ed. Cartea Juridică. Chișinău, 2011.
8. Gheorghiță M. Tratat de criminalistică. (F. E. –P. „Tipografia Centrală”). Chișinău, 2017.
9. Popa Gh. Tehnică criminalistică. Curs universitar. Ed. Pro Universitaria. București, 2008.
10. Popa Gh., Gament N. Criminalistica. Curs universitar. Ed. Pro Universtaria. București, 2014.
11. Rusu V., Jitariuc V. Tratat de criminalistică. Partea I. Noțiuni generale. Tehnica criminalistică. Ed. Pro Universitaria. București, 2023.
12. Tudoran V. M. Tehnica și practica interceptărilor și înregistrărilor audio sau video judiciare. Ed. Universul Juridic. București, 2012.
13. Агафонов В. В., Филиппов А. Г. Криминалистика. М., 2000.
14. Андреев С., Образцов В. Документ как объект криминалистики и следственной практики. Уголовное право. №2/2000.
15. Андреев С. В. Проблемы теории и практики криминалистического документоведения. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Иркутск, 2001.
16. Арсеньев В. Д. Понятие документов и значение их как доказательств в уголовном процессе. // Труды ИГУ. Том 13. Иркутск, 1955.
17. Блауберг В. В., Садовсей В. Н., Юдин Э. Н. Системный подход: предпосылки, трудности, проблемы. М., 1969.
18. Васильев А. Н. Криминалистика. М., 1971.
19. Винберг А. И. Доказательственное значение фотоснимков и специальных видов копий. // Советская криминалистика. Выпуск 6. М., 1955.
20. Власов В. П. Следственный осмотр и предварительное исследование документов. М., 1961.

21. Криминалистика. Под редакцией Крылова И. Ф. Л., 1976.
22. Криминалистика. / Учебник. Под редакцией В. А. Образцова. Изд. Юристъ. М., 1997.
23. Криминалистика. / Под редакцией В. А. Образцова. М., 1999.
24. Криминалистика. / Под редакцией Р. С. Белкина. М., 1999.
25. Криминалистика. / Под редакцией И. Ф. Герасимова и Л. Я. Драпкина. М., 2000.
26. Криминалистика. / Под редакцией Е. П. Ищенко. М., 2000.
27. Криминалистика. / Под редакцией Н. П. Яблокова. Изд. Юристъ. М., 2000.
28. Кукарникова Т. Э. Документы в уголовном процессе и криминалистике. // Воронежские криминалистические чтения. Выпуск 2. Воронеж, 2001.
29. Уголовно-процессуальное право Российской Федерации. / Под редакцией П. А. Лупинской. М., 1997.
30. Уголовное право России. Особенная часть. Под редакцией Рарога А. И. М., 1996.